

מִרְן הַגָּאוֹן רַבִּי עֹבַדְיָה יוֹסֵף הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן וְנִשְׂיָא מוֹעֲצַת חֲכָמֵי הַתּוֹרָה

מאמר זה מוקדש לעלוי נשמתו של האי גברא יקירא, יראת ה' היא אוצרו, חכו ממתקים וכולו מחמדים, מזכה הרבים בכל כחו ואונו, רבי מנשה יונה ז"ל, וכידעו ומכירו קא אמינא זה יותר מחמשים שנה, שהקים עולה של תורה בקרב עדתו. הפליא עצה הגדיל תושיה. וזרעו לברכה כולם אהובים כולם ברורים, תלמידי חכמים, מזכי הרבים. תהיה נפשו צרורה בצרור החיים.

הַתְּרַת עֲגוּנָה מִבְּנֵי הַתְּאוּמִּים בְּאַרְהָ"ב

נשאלתי מאת הרבנים הגאונים בארצות הברית בעיגונא דאיתתא, אודות האשה מרת ד.ס., שהופיעה בפני בית הדין ביום ראשון ד' חשון שנה זו. ומסרה את הדברים דלהלן:

בעלי עבד במגדל התאומים בקומה 104 של המגדל הצפוני בחברת קנטור-פיצג'רלד, שמשרדיה היו בקומות מאה ואחת עד קומה מאה וחמש, של המגדל. [יש לציין שכל עובדי החברה הנז' שנכחו באותו יום במשרדיה, שמספרם עולה לשש מאות וחמשים פקידים, כולם הוכרוזו לנעדרים מעת ההתנגשות של המטוס על ידי המחבלים, במגדלי התאומים ביום שלישי כ"ג אלול תשס"א. (11 לספטמבר 2001 למנינם), וכפי הנראה שכולם נספו בשריפה הענקית שפרצה שם, ובהתמוטטות הבנינים]. בעלי התקשר אלי כפי הנראה מן המשרד בשעה 8:02 כדי להעיר אותי משינתי, לאחר ההתנגשות של המטוס שאירעה בשעה 8:46 התקשרתי אליו לפלאפון שלו, ומשלא ענה, השארתי לו הודעה. ובשעה 8:52 התקשר אלי מהפלאפון שלו, וסיפר לי שמפנים את הבנין מן העובדים שם. ומאז לא שמעתי ממנו דבר. [פירוט שיחות הפלאפון שלו מאמתים את דבריה, כי פירוט השיחות של אז הן בדינו, ומראה שאכן התקשר אז למספר הביתי שלהם]. הוכחה נוספת לנוכחות הבעל אז במשרדו, כי התברר לנו שהבעל קיבל דואר אלקטרוני

בשעה 8:17 ושלח תשובה בשעה 8:21, והמסמכים מראים שהדואר נשלח אליו כשהיה במשרדו, והתשובה אף היא נשלחה משם. ביום שלישי כ"ז חשוון, שנה זו, הופיעו האשה והורי בעלה פעם נוספת, וכולם מסרו שהשלום היה שורר במעונם. [האשה שהיא ובעלה מבני עדות המזרח, בקשה במפורש שיפנו את השאלה לפני, ומבקשת להתירה מכבלי עיגונה]. האדריכל מר צמח מסר, כי הואיל והמטוס הפוגע נכנס לקומה 92, אין ספק שכל אלה שנמצאו למעלה מעל הקומה הנ"ל, נספו באש הנוראה שהתלקחה סביבם, ועוד לפני מותם בשריפה, מרוב החום הנורא והמתחנק לנפשם, איבדו את הנשימה שלהם, וגם מחמת העשן הסמיך שאפף אותם, לא היו יכולים לראות כלום, כדי לחוש להציל את נפשם, ואף הזעזוע החזק מן הפגיעה, גרם לשבש את פתיחת הדלתות עד שנלכדו בפנים ולא יכלו לפותחם להמלט על נפשם, וכן אמר אחד מהם בטלפון, שהוא תקוע בפנים, ואינו יכול להמלט על נפשו.

(א) הנה נראה שהנידון שלנו עדיף מאשר תרי רובי להיתרא, רוב אחד פשוט שבמקרה זה, שאין לו אח ורע כמעט בכל הדורות שקדמו לנו, בהתפוצצות המטוס על יושביו בתוך המגדל, והתבערה האיומה שנגרמה בכך עם חמשים טון של דלק שבבטן המטוס, והתפשטה מיד בכל רוחב המגדל, עד שלא השאירה מפלט לכל הנמצאים בקומות העליונות של המגדל, והסכרה נותנת שכולם נלכדו בתוך התבערה באין להם מוצא להמלט, וגם לאחר שהתמוטט המגדל לגמרי, ונקברו תחתיו, בודאי שכולם נספו, ודמי להא דקי"ל (יבמות קכא:) נפל לתוך כבשן האש מעידים עליו שמת. וכן פסקו הרמב"ם (פרק יג מהל' גירושין הל' יג), והטוש"ע (סי' יז אות ל).

ולא קי"ל כהירושלמי שהובא בתוס' שם, דאמרינן שחוששים שמא נעשה לו נס כחנניא מישאל ועזריה, כלומר שמא נפל לאש וברח לו מן האש בשום ענין. ע"ש. דקי"ל אין מזכירין מעשה נסים. וכן כתב החלקת מחוקק (ס"ק נו). והבאר היטב (ס"ק צו). והן אמת שהרב המגיד שם כתב בשם הרשב"א דדוקא נפל לתוך כבשן האש שהוא עמוק, ואינו יכול לעלות משם, אבל אם נפל לתוך מדורת אש, אין מעידים עליו, דשמא יצא משם, אי נמי

אפילו לתוך מדורה, והוא ששהה העד שם עליו כדי שישרף. וכ"כ הריטב"א והנימוקי יוסף שם. מ"מ הרי גם כאן נתפשטה האש לכל הרוחב של הבנין, וליהטה האש הגדולה את כל סביביו, באופן שאי אפשר לצאת משם. וכ"כ החזון איש (אה"ע סי' נב אות ז), שהכל לפי ראות עיני הדיין, שכל שאי אפשר להמלט הוי כנפל לתוך כבשן האש שמעידים עליו. ע"ש. וכ"כ בשו"ת אבן יקרה ח"ב (סוף סי' לו) בד"ה אמנם. וע"ע בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג (סי' צה) בד"ה וא"כ, ובשו"ת הרמ"ץ (חאה"ע סי' י). ע"ש.

[והא דאמרינן (ביבמות קטו). עישנו עלינו בית עישנו עלינו מערה (פרש"י, שהציתו אש עלינו), הוא מת ואני ניצלתי אינה נאמנת, משום דאמרינן לה, כי היכי דאתרחיש לך ניסא לדידיה נמי אתרחיש ניסא. כבר כתב בשו"ת שדה יצחק חיות (סי' כו), שאם היא לא היתה בתוך הבית והמערה, אלא מרחוק, ומעידה שהציתו אש סביב הבית והמערה באופן שא"א לו להנצל, רק בדרך נס, נאמנת, ויש להתירה להנשא דדמי לנפל לכבשן האש. וכ"כ בשו"ת עמק שאלה (חאה"ע סי' סג). ע"ש].

וכל זה מביאנו לומר שבנ"ד שבודאי הוא גרוע יותר לאין שיעור מטביעה במים שאין להם סוף, שהחמירו בה חכמים משום שיש מיעוט המצוי דנמלטים, כמ"ש התוס' (יבמות לו:) וע"ז (מ:). והחמירו בה משום חומרא דאשת איש. ובכל זאת לא החמירו אלא לכתחלה, אבל בדיעבד אם נישאת לא תצא, כמבואר ביבמות (קכא:), ואע"ג דאית לה חזקת אשת איש, מכל מקום חזקה דאשה דייקא ומינסבא מרעא לחזקת אשת איש, וכמ"ש התוס' כתובות (כב:) אהא דתניא שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת, הרי זו לא תנשא, ואם נישאת לא תצא, ופריך מכדי תרי ותרי נינהו, הבא עליה "באשם תלוי קאי", בנישאת לאחד מעדיה. והקשו התוס', תימה דהא בחטאת קאי, דהא מדאורייתא אזלינן בתר חזקה, כדאיתא ביבמות (לא:). ואם כן נימא דאוקמה בחזקת אשת איש, ואומר רבינו תם דחזקה דאשה דייקא ומינסבא מרעא לה לחזקת אשת איש. וכ"ש בנ"ד שאין אפילו מיעוט של נמלטים, כי אין מפלט למו. וכולם עלו באש תופת. ואפילו אם נאמר שנחשב רק רוב,

משום דלהירושלמי אין מעידין עליו דחיישינן שמא נעשה לו נס כחנניה מישאל ועזריה (כמ"ש תוס' יבמות קכא:), אע"פ שאין הלכה כהירושלמי, כדאמרינן ביבמות (קכא:), אין מזכירין מעשה נסים. מ"מ מאחר שבפקודת הממשלה הוטל על צוות הצלה, לחפש תחת ההריסות חיפוש מדוקדק אחר ניצולים תחת עיי המפולת לאחר התמוטטות המגדלים, ויבקשו ולא מצאו עוד ניצולים, אילו היה נשאר חי, קרוב לוודאי שהיו מוצאים אותו, והוא עצמו היה מודיע על הישרדותו. אלא ודאי שגם הוא במתים חלקו. א"כ הו"ל תרי רובי לקולא.

ב) והנה בתרי רובי בעיגונא, מסברא היה נראה להקל, משום דבמיעוטא דמיעוטא לא חיישינן לכ"ע, וכמ"ש התוס' גיטין (ב:). [ומה שהקשה המצפה איתן שם על התוס', שהרי בנפל למים שאין להם סוף אשתו אסורה להנשא, אע"פ שהנמלטים הם מיעוטא דמיעוטא. לק"מ, ש"ל שהתוס' גיטין ס"ל כמ"ש התוס' (יבמות לו: וע"ז מ:): דה"ט שהחמירו במים שאין להם סוף, משום דנמלטינן הוו מיעוט המצוי. ע"ש]. ועוד שכיון דחומרא דמים שאין להם סוף היא מדרבנן, גם בספק יש להקל, דהו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, וכמ"ש הבית שמואל (סי' יז ס"ק קה).

וכ"כ בשו"ת רבינו חיים כהן רפפורט (חאה"ע ס"ס כח). וע"ע בשו"ת אהל יוסף פריד (חאה"ע ס"ס כד) בתשובת הגאון ר' יצחק אלחנן שהסתמך גם על דברי הבית שמואל בזה. ע"ש. וע"ע בשו"ת עין יצחק ח"א (חאה"ע סי' כט אות כח). ע"ש. וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ב (סי' קסח אות ו), וכל שכן בתרי רובי. ע"ש. וע' בשו"ת צמח צדק (חאה"ע סי' סח אות י) שכתב, דפלוגתא דרבוותא היא אם מקילים בספק במים שאין להם סוף. ומ"מ ברובא יש להקל וכו'. ע"ש. וכן ראיתי בשו"ת קהלת יעקב מקרלין (סי' ט דף כו ע"א) שכתב וז"ל: וזכורני כי בימי חרפי עת היותי בבית מורנו ורבינו הגאון רבי חיים מוולוז'ין שנשאל, באחד שנפל מן הגשר שהיה גבוה מאד על הקרח שבים, ומהקרח נפל לתוך הים, שהוא מים שאין להם סוף, ונאבד ולא נמצא, וצידד להתיר מטעם תרי רובי, שהנפילה ממקום גבוה ב' קומות רובן

למיתה, ובצירוף שנפל למים שאין להם סוף, שהרוב נטבעים ואינם נמלטים, הו"ל ב' רובי. והאריך בזה בתשובה.

והותרה האשה אז בהסכמת כל חכמי ווילנא, וידעתי כי ימצא בזה צדדים להחמיר מאיזה תשובות מהאחרונים. אך אין לחוש כל כך במים שאין להם סוף דרבנן, ובמקום עיגון יש לסמוך על דעת המקילים בזה. ע"כ. והגר"ח מוואלוזין האריך בזה בספרו חוט המשולש (סי' ו). ע"ש. וכן הובא בשו"ת בנין של שמחה (חאה"ע סי' ו דף מד ע"ב). ע"ש.

אולם לכאורה נראה מדברי התוס' (יבמות קכא.) שיש להחמיר לכתחלה, דאחא דאמרינן התם, אמר רב אשי הא דאמרי רבנן, מים שאין להם סוף אשתו אסורה, הני מילי באיניש דעלמא, אבל צורבא מרבנן לא, דאם איתא דסליק קלא אית ליה. ולא היא אפילו צורבא מרבנן דיעבד אין לכתחלה לא. וכתבו התוס', ואע"ג דרוב גבי צורבא מרבנן אם איתא דסלקי קלא אית להו, מ"מ לא סמכינן לאותו רוב ולא תנשא לכתחלה. ומבואר מדברי התוס' שאע"פ שבמים שאין להם סוף הרוב נטבעים, (שמטעם זה אם נישאת לא תצא), ואפילו במיעוט הנמלטים אם הוא ת"ח ע"פ הרוב היינו יודעים שנשאר חי, מחמת הקול, אע"פ כן אשתו אסורה, והא הו"ל ליה תרי רובי. ואמנם הישועות יעקב אה"ע (סי' יז בפירושו הארוך ס"ק כט) הוכיח כן מהתוס' הנ"ל דלא מהני תרי רובי. וכ"כ עוד בתשובתו שהובאה בשו"ת בית שלמה (חאה"ע סי' ל דף לב ע"ד).

וכן הוכיח להחמיר בשו"ת נאות דשא ח"ב (סי' קסד אות ט) מהתוס' הנ"ל. וכן העיר בפתחי תשובה (סי' יז ס"ק קלג), וסיים, ומיהו אפשר לחלק. וצ"ע. וע"ע בשו"ת בנין של שמחה (דף מה ע"ב). וכן מסקנת החזון איש (אה"ע סי' לא אות ז). ע"ש. אולם הגאון רבי יצחק אלחנן בשו"ת באר יצחק (חאה"ע סי' יח ענף י, דף קמ ע"ד), תירץ, דשאני התם שהרוב האחד של הנטבעים במשאל"ס בא מיד עם טביעתו, ואילו הרוב השני דאם איתא דסליק קלא אית ליה, בא לאחר זמן, וכיון דהתרי רובי לא באו בבת אחת לא מהני. דדמי למ"ש הרמ"א ביו"ד (סי' קי ס"ט), דלא מהני ספק ספיקא לקולא אלא

כששני הספיקות באו בבת אחת, ולא כשבאו בזה אחר זה. וה"ה לתרי רובי בנ"ד. וכן תירץ עוד בספרו שו"ת עין יצחק (ח"א סי' כב אות ט, וח"ב סי' א ענף ד). ע"ש. וכן תירצו בשו"ת ברית יעקב (חאה"ע סי' טו דף כח ע"ד), ובשו"ת אריה דבי עילאי (חאה"ע סי' ז), ובשו"ת ברכת יוסף לנדא (סי' ל דף יז ע"ד), ובשו"ת אמרי יושר ח"ב (סי' כד).

וע"ע להגאון מהרש"ם בגילוי דעת יו"ד (סי' טו סוף ס"ק לד). ובשו"ת באר חיים מרדכי ח"ב (חאה"ע סי' נ עמוד פז). ואם כן אם נחשוב נ"ד כתרי רובי, אכתי לא מצאנו ידינו להקל לכתחלה, כיון דתרי רובי אלו באו בזה אחר זה. אולם הגאון רבי אליהו קלצקין בספרו דברים אחדים (עמוד מח אות סא) כתב לפקפק על התירוץ הנ"ל, דשאני נידון הרמ"א ביו"ד (סי' קי) שכבר היה על החתיכה שם איסור, בעוד שהיה חסר מעשה התערובת, ולכן לא מהני ספק ספיקא כשהספקות באו זה אחר זה. משא"כ כאן שמשעת הטביעה הדבר עומד להתברר בהמשך הזמן, ואיגלאי מילתא למפרע וכו'. ע"ש. גם בשו"ת היכל יצחק (חאה"ע ח"א סי' כד אות לט, וסי' כה אות יא) מקהי אקהתא על חילוק הגר"י אלחנן בזה. ע"ש. ועוד שכל זה מתבסס על דברי הרמ"א שאין להקל בספק ספיקא כשבאו הספיקות בזה אחר זה, ובאמת שאין זה מוסכם, ובביאורי הגר"א יו"ד (סי' קי ס"ק לז) הקשה על זה מד' התוס' (ביצה ג:) במחלוקת ר"י ור"ת, בנתערבה הביצה עם אחרות, דהוי ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובת, ותיפוק להו שלא באו שתי הספיקות בבת אחת, והניח בצ"ע. גם הגאון רבי יוסף חיים בספר רב ברכות (דף קז ע"א) הוכיח במישור מכמה מקומות דמהני ס"ס אף כשהספקות באו זה אחר זה, ולא בבת אחת, ושכן יש להוכיח מפסק מרן בש"ע יו"ד (סי' פד), שא"צ ששני הספקות יבאו בבת אחת. וסיים, ומעתה הלכה רווחת בידינו שכל ששני הספקות הם בגוף אחד, אין להשגיח אם באו שניהם כאחד או אם נודע הספק האחד, ואח"כ בא הספק השני. ע"ש. וכ"כ הגאון רבי יוסף ידיד בספר ברכת יוסף ח"א (עמוד רה), דלדידן שקבלנו הוראותיו של מרן, אפילו באו שני הספקות בזה אחר זה, ואפילו באיסור דאורייתא מהני שפיר הס"ס להקל. ע"ש. וכן העלה בשו"ת שמש ומגן ח"ב (חיו"ד סי' יז), שמרן חולק בזה על

הרמ"א, וס"ל דלא בעינן שיהיו שני הספיקות בבת אחת. ע"ש. וכן הגאון ר' יצחק אייזיק חבר בספר בית יצחק (שער הספיקות סי' ד) העלה להקל גם כשבאו הספיקות בזה אחר זה. והוסיף, ומכל שכן לדעת הרמב"ם (סוף פ"ט מהל' טומאת מת), דס"ל ספקא דאורייתא לחומרא רק מדרבנן, שבודאי לשיטתו אין שום נ"מ לחלק בזה בין אם נודעו הספיקות בבת אחת או בזה אחר זה, דשפיר דמי להקל בכל אופן. ע"ש.

והשתא דאתינן להכי י"ל שלפי מאי דקי"ל כדעת הרמב"ם, שחומר הספיקות מדבריהם, שכדברי הרמב"ם כן דעת בה"ג והרי"ף והראב"ד והסמ"ג והמאירי. וכן הסכימו האחרונים שלנו, הרדב"ז ח"ד (סי' צג), והפרי חדש יו"ד (סי' קי), ומרן החיד"א (א"ח סי' תקפט). וכ"כ הפני יהושע (פסחים י:), והכרתי ופלתי (בית הספק סי' קי), ובשאלת יעב"ץ ח"ב (סי' קמג). ועוד. וכמש"כ בטהרת הבית ח"ב (עמוד רמא). גם בדין תרי רובי אפילו באו בזה אחר זה נקטינן לקולא. והתוס' שהחמירו בזה אזלי לשיטתם שחומר הספיקות מן התורה. וההיא דיבמות שהחמירו בגמרא אף בצורבא מרבנן, ה"ט משום דלא פלוג רבנן בין צו"מ לאיניש דעלמא. וכן מוכח בפסקי מהרא"י (סי' קלט) דה"ט שהחמירו בצו"מ הוא משום שלא לחלק בגזרת חכמים. וכ"כ הצמח צדק (חאה"ע סי' סח אות ט). וכ"כ בשו"ת אגודת איזוב מדברי (חאה"ע סי' יב דף נג סוף ע"ג). ע"ש. וכן ראיתי להגר"י אלחנן עצמו בשו"ת עין יצחק ח"א (סי' כא אות יח), שהעיר ג"כ דההיא דהחמירו בצו"מ במים שאין להם סוף, היינו משום דלא פלוג רבנן. משא"כ בעלמא בתרי רובי דשפיר דמי להקל. וכ"כ עוד שם בעין יצחק ח"א (סי' כב אות ח), דמה שלא התיירו בצורבא מרבנן, אף דהוה תרי רובי, משום שסתם אמרו חכמים דבמים שאין להם סוף אשתו אסורה, דמשמע דהיינו אף בצורבא מרבנן, ולא חילקו חכמים בזה, אף דהוי מיעוטא דמיעוטא, וא"כ יש לומר דשאני התם דחזינן שהחמירו חכמים בפירוש בזה, משא"כ בעלמא בתרי רובי. ולפ"ז אין אנו צריכים לחלק בין כשבאו התרי רובי בבת אחת, להיכא שבאו התרי רובי בזה אחר זה. עכת"ד. [וכן יש להעמיס בכוונת הגר"ח מוואלוזין בשו"ת חוט המשולש (סי' ו אות יג) ד"ה ואף]. וכן ראיתי

בשׁו"ת חבצלת השרון (חאה"ע ס"ס כח) שכתב, ובענין החשש בנ"ד דהוי משאל"ס, הנה מבואר בפתחי תשובה (ס"ק קלג), שכיון שהוכה כנגד לבו ואח"כ נטבע במשאל"ס מותר משום תרי רובי, וכאן אע"פ שלא שהה עד שתצא נפשו מ"מ הרי נאבד זכרו אח"כ דהוי ג"כ רובא למיתה, והוי שוב תרי רובי וכו'. ע"ש. ומוכח דאף בתרי רובי שבאו זה אחר זה חשיב תרי רובי להקל. וכן מוכח בשׁו"ת בית יצחק שמלקיס (חאה"ע ח"א סי' עב סוף אות א). ע"ש. וע"ע בשׁו"ת אהל יוסף פריד (חאה"ע סי' כד) שהתיר ג"כ בתרי רובי, ושלח תשובתו להגאון ר' יצחק אלחנן והסכים עמו להקל, להלכה ולמעשה. ע"ש. וע"ע בשׁו"ת ברית יעקב (חאה"ע סי' טו דף כו ע"ב) בד"ה ולכאורה. גם בשׁו"ת קול מבשר (סי' פד) הביא בשם הרב מוצל מאש (סי' ט) שהתיר עגונה ע"פ תרי רובי. ושכן דעת האחרונים. ע"ש. וכ"כ הגרא"י קוק בשׁו"ת עזרת כהן (סוף סי' כה). ע"ש. והגאון רבי שמחה זליג הדיין מבריסק זצ"ל כתב בתשובה שהובאה בספר דברים אחדים (סי' מג עמוד כז), שההיתר של תרי רובי בעגונה בצירוף אבד זכרו, נתפשט ע"פ הוראת רבנן קשישאי. ומי שיטען על זה שאירע מעשה והבעל בא לפנינו, אין זו טענה, שזהו בכלל מה שאמרו אין מזכירים מעשה נסים, והרי אמו של החכם צבי הותרה להנשא ע"פ העדאת עדים שראו שבעלה נהרג, ואח"כ בא בעלה חי וקיים. וכי בגלל זה עמדו מלהתיר את שאר העגונות, והרי אדרבה מבואר באחרונים שהגאונים שבדורות ההם התירו את העגונות ולא השגיחו על מקרה זה. ע"ש.

ואע"פ שלא יצאנו מידי מחלוקת האחרונים אם יש להקל בתרי רובי כה"ג לכתחלה, או לאו, הנה בשׁו"ת רבינו אליהו מזרחי (סי' נד) כתב, דהיכא דאיכא פלוגתא דרבנותא בדין היתר עגונה אזלינן לקולא. ע"ש. והובא בט"ז (סי' יז ס"ק טו). וכ"כ בשמו בשׁו"ת משאת בנימין (סי' מד). ע"ש. וכ"כ בשׁו"ת מהר"ם אלשקר (ס"ס קיג) בשם תשובת הרא"ש, שאף אם רפיא בידי ראבי"ה אם יש להקל בפלוגתא דרבנותא, הרי כתב אביו רבינו יואל בתשובה, שבכל פלוגתא דרבנותא בהיתר נשים עגונות יש להקל משום תקנת עגונות, [וכן הוא בשׁו"ת מהר"ם מרוטנבורג ד"פ סי' תקעא]. ומכאן שיש לחכמי הדור ללכת בעקבותיהם. ע"ש. וכ"כ בשׁו"ת מהר"י בי רב (סוף סי' יג).

ובשו"ת המבי"ט ח"א (סי' שכו). ובשו"ת רבינו בצלאל אשכנזי (סי' ל). ובשו"ת בית יעקב (ס"ס ט). וכ"כ הגאון מלובלין בשו"ת תורת חסד (חאה"ע סי' ז אות ו). ע"ש. וע"ע להגר"ח פלאגי בשו"ת חיים ושלום ח"ב (סי' א דף יד ע"ג), שאסף איש טהור רבים ועצומים מרבותינו האחרונים חבל נביאים שכתבו להקל בעיגונא דאיתתא בפלוגתא דרבוותא, ובפרט כשיצאה מאיסור תורה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת שואל ונשאל ח"א (חאה"ע ס"ס טו). וע"ע לו בח"ז (אה"ע סי' י-יא). וא"כ בנ"ד דאיכא תרי רובי בודאי שיש לסמוך על דברי המקילים דמסתבר טעמייהו להלכה. וכ"כ הגרי"א הרצוג בשו"ת היכל יצחק ח"א (חאה"ע סי' כד אות כו ולז). ע"ש. וכן בשו"ת רבינו חיים רפפורט (חאה"ע ס"ס כח) כתב להתיר בתרי רובי אף לכתחלה. ובשו"ת הגאון רב"ז שפראן (ח"ב סי' ב דף יא ע"ב). ואפילו האחרונים שהחמירו בעלמא בתרי רובי, בנ"ד אף הם יודו להקל.

ג) נוסף לכל הנ"ל יש לצרף מ"ש הגאון מהרא"י בעל תרומת הדשן בפסקיו (סי' קלט), דבדיעבד שפיר דמי למיזל בתר אומדנא דמוכח טובא, ונראים הדברים בזמננו שאפי' אדם בינוני שנעדר אם איתא דחי הוא הו"ל קלא טפי מקלא דצורבא מרבנן בזמן חכמי הש"ס, שאז היו ישראל עם רב בכמה וכמה מקומות. והביאו גם בשו"ת המבי"ט ח"א (סי' קלה). [ומ"ש הרדב"ז בתשו' (ח"א סי' תקכו) להשיב ע"ד המהרא"י בזה, ע' במראות הצובאות (סי' יז סעיף טו דף מ ע"ב והלאה), מ"ש ליישב דברי מהרא"י. וע"ע בשו"ת עין יצחק ח"א (חאה"ע סי' כט ענף ו). ובשו"ת היכל יצחק ח"א (חאה"ע סי' ל עמוד קסב). ע"ש]. וע' באור זרוע ח"א (סי' תרצג), ובשו"ת התשב"ץ ח"א (סי' פ), שהביאו מהירוש' (יבמות פט"ו ה"א), ההוא בר נש דאתא קמי רבי, א"ל היכן ההוא פלן, א"ל מית, וההוא פלן, א"ל מית, וכולהו מייתין? א"ל ואילו היו בחיין לא הווי מייתין? וזה כסיוע לפרש"י (כתובות כב:): באומרת ברי לי שאילו היה חי היה בא. והחתם סופר (חאה"ע סי' נח) כ', שידוע שלעת עתה נשתנו הזמנים ממה שהיה בזמן חכמי הש"ס, כי בכל המדינות קבוע בי דואר בכל עיר ועיר, ואפי' מארצות תוגרמה מגיעים מכתבים אלינו בזמן קצר מאד, ואילו היה עולה מן המים כשנפל למשאל"ס,

היה מודיע לביתו ע"י איגרת או ע"י הודעה בעיתון, על מקום המצאו. ואף שביבמות (קכא.) הוה בעי רב אשי למימר דבצו"מ דאית ליה קלא שריא אפי' לכתחלה במשאל"ס, והש"ס דחי לה מהלכתא, התם ה"ט דשמא לא נתפשט הקול בכל מקום, וזהו לפי המצב בזמנם, אבל בזמנינו אי אפשר שלא יתפשט הקול ע"י בי דואר דקביע במתא, וגם החשש דשמא מחמת כיסופא ערק לעלמא (יבמות קטו), הנה גם בזה נשתנו הזמנים, וברי לנו שאפי' אילו נשברו כל איבריו היה בא או היה מודיע לבני ביתו ולא היה בזה שום כיסופא. וגדולה מזו פרש"י (כתובות כב:) באומרת ברי לי, שאילו היה קיים היה בא.

ובע"כ שאפי' היה מחוסר איברים, מ"מ טוענת ברי לי שהיה בא לפי הכרת טבעו ומהותו. ואף הר"ן שחולק על רש"י וס"ל דבכה"ג לא חשיב ברי כיון שאינה יודעת בבירור שמת, התם בשנים אומרים לא מת מיירי שא"א להכחישם בברי כה"ג, משא"כ בעלמא, ובזה"ז דחשיב כאילו נודע לנו בבירור שמת, ולכן צירוף כל סברות אלו בודאי שמועיל להוציא את האשה מחשש איסור תורה, וליכא אלא איסורא דרבנן וכו'. עכת"ד. וכ"כ עוד החת"ס (בחלק אה"ע סי' מח, נג, סה).

וע"ע להגר"ח מוואלוז'ין בשו"ת חוט המשולש (סימן ו אות יט, בהגה) שכתב, דמשמעות רוב הפוסקים, שהירושלמי כפשוטו, ושכן מבואר במרדכי בשם ראבי"ה דיליף לקולא מהירושלמי. ע"ש. וע"ע בקונטרס באר חיים מרדכי (אות נח ונט) שכתב, שזה סניף גדול ואומדנא דמוכח.

ואע"פ שהראשונים (בכתובות כב:) חלקו על רש"י, ע"כ לא מצינו שחלקו, אלא שלא לסמוך על סברא זו בלבד, במקום ספק תורה, אבל לכולי עלמא כשיש ריעותא בחזקת חיים של הבעל, בודאי שסברא זו היא סברא חזקה וברורה שראויה להצטרף. שכלל גדול הוא דאפוי פלוגתא לא מפשינן, והובא באוצר הפוסקים ח"ז (סעיף לד דף קח סע"ד). גם בשו"ת שערי דעה ח"ב (סי' קיד) בנידון אחד שהיה בקרון הרכבת שנשרפו שם הרבה אנשים לעיני עדים, ואבד זכרו, וכתב, שאפשר שסברא זו שאילו היה חי היה מודיע לביתו, אלימא טפי מבעלמא, שכיון שעל פי מושכל ראשון נראה ודאי

שלא ניצלו, אם איתא שהוא ניצול ונשאר בחיים, היה לו לחוש על אשתו פן תנשא לאחר, ע"פ עדות של הנוכחים שם, והיה לו לעשות כל טצדקי למהר להודיע על קיומו, כדי שלא תנשא אשתו לאיש אחר, אלא ודאי שאיננו בחיים. ע"ש. (וע"ע בשו"ת שערי דעה ח"א סי' פז). ואף שבשו"ת מהרש"ם ח"ג (סי' רנב) העיר שהחת"ס הדר תבריה לגזיזה (בחאה"ע ח"ב סי' קלא), שהביא סברא הנ"ל, ואח"כ כ' שאירע מעשה להיפך מסברתו, ואמר, ברוך שבחר בהם ובמשנתם, וכן (בסי' קלח) כ' שא"א לחדש דבר ע"פ אומדנא דידן וכו'. ע"ש. אולם כבר השיב ע"ז בשו"ת קול מבשר (ס"ס פד) שלפי התאריכים של התשובות שבחת"ס הנ"ל, יוצא שמשנה אחרונה שלו להקל ע"פ סברא זו. ע"ש. וכ"כ הגאון מהרי"ץ דושינסקי בתשו' (סי' קכד אות ג), שאף שהחת"ס עצמו (בתשובה שכ' בשנת תקס"ז) הביא דהוה עובדא וחזר הבעל חי, מ"מ הרי גם לאחר מכן בתשובתו שכתב בשנת תקע"א (בח"א סי' מח), צירף סברא זו להקל. ובע"כ צ"ל שסברא זו היא בגדר רוב גמור. ע"ש. וע"ע בשו"ת קרית חנה דוד ח"ב (חאה"ע סי' ט) שהעיר אודות המעשה של החת"ס, שבאמת לא יפלא הדבר בעינינו כי מקרה כזה יקרה אחד מני אלף, ואין לחוש להחמיר משום כך, שהרי כמה פעמים מצינו שהותרה עגונה ע"פ עד אחד או ע"פ גוי מסל"ת ואח"כ בא בעלה לפנינו, האם בשביל כך תתבטל ותעקר הלכה זו וכו'. ע"ש. וכן סמך ע"ז הגאון מלובלין בשו"ת תורת חסד (חאה"ע ס"ס ז, ובסי' מ דק"ד ע"א), וכתב, שמדברי רש"י בכתובות (כב:) מוכח שפיר דהאי סברא אומדנא דאורייתא היא, ולכן פטורה מאשם תלוי, ושכן מוכח עוד בכתובות (סב:) א"ל ר' ינאי, כפו מטתו, שאלמלי יהודה קיים הוה אתי, וידוע שאין להתאבל אלא בעדות שמיאין את האשה על פיה, אלמא דסברא דאורייתא היא. ע"ש. וכ"כ בשו"ת בן פורת להגרי"י ענגיל ח"ב (סי' ח דף לז ע"ד) ככל הדברים האלה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת נודע בשערים קמא (ס"ס כ). ובשו"ת נפש חיה (חאה"ע ר"ס ט). ובשו"ת תפארת יוסף (חאה"ע ס"ס ו). גם הגאון מהר"ש לנדא בשו"ת נודע ביהודה מה"ת (חאה"ע סי' נא) כתב, שיש לנו לצרף סברת המבי"ט (סי' קלה) דאמרינן שאילו היה חי היה בא לביתו, כיון שלא היה לו שום קטטה עם אשתו. ע"ש. והביאו הרב

זבחי צדק ח"ב בתשו' עיגונא (עמוד רעו), וכתב, שבסברא זו יצאה מאיסור תורה. ע"ש. וע"ע בשו"ת צמח השדה (סי' קכח וקסח). ובשו"ת תירוש ויצהר (סי' מ) ד"ה עוד יש. ע"ש. ובנ"ד כמה ימים לפני האירוע בהיות ואשתו שהיתה בהריון של בנם בכורם בחודש התשיעי, והביעה דאגתה מסכנת הלידה, הרגיע אותה שלא תפחד והוא ישתדל לסייע אותה כמיטב יכולתו, ואחר ימים אחדים מן הפיגוע ילדה בן, והוצרכו לעשות המילה והפדיון בהעדרו. הא ודאי אילו היה חי היה בא לראותם. וכנ"ל. ובע"כ שאינו בחיים. וע"ע בשו"ת זקן אהרן וואלקין (סי' ק). ודר"ק.

ד) אמנם ראיתי להגאון מהר"ח פלאגי בשו"ת חיים ושלום (סי' א דף י ע"ב) שכתב, ושמעתי בשם הרב המופלא המוכתר בכתר מלכות רב אחאי גאון כמהר"ר יעקב אביגדור (הי"ו), שהיה אומר, שבזמנינו שיצאו אניות במנוע של אש הסובבים בכל העולם לקצוי ארץ וים רחוקים, אם איתא שהנטבע במים שאל"ס ניצול ונשאר חי באיים הרחוקים, היה הדבר נודע בעולם, ולכן יש לחלק בין זמנינו שנתחדשו אניות אלו לזמן חכמי התלמוד וכו'. וכשומעי דברים אלה היה הדבר קשה בעיני להתיר, ורק אם יש אומדנא חזקה שאי אפשר שיצא חי סמכינן שפיר על סברא זו להתיר לכתחלה, משא"כ כשאין סיבה מספקת לומר כן וכו'. והאמת אגיד כי בחדש חשון שנת "משפט צדק", נקראתי מטעם המלכות לקושטא, ונתגלגלו הדברים עם רב אחאי גאון כמהר"ר יעקב אביגדור (נר"ו), ואז אמר לי שהחילוק הנ"ל אינו שלו, כי אם מהרב המופלא הגאון רבי משה אשכנזי, אב"ד אודיסא, שכתב כן בפסק דין עיגונא, שלולא מסתפי מחבריו ומרבתי היה אומר סברא הנ"ל להקל, כי בכל המדינות שבעולם יש שגרירות וקונסוליות, ואניות עם מנוע של אש, וכותבי העתים אשר לא ישקוטו לילה ויומם לפרסם חדשות מכל המדינות, עד שהעולם כולו נעשה ממש כאקרא דאגרוניא דידעי חד לאידך וכו'. וכיו"ב כתב החתם סופר (סי' מח וסי' נז). ולכן אין מקום להחמיר בזה"ז כלל, ולפי זה הדבר ברור שהנשים שנטבעו בעליהן יצאו מאיסור תורה בודאי וכו'. וע"ז כתבו שני המאורות הגדולים כמהר"ר יעקב אביגדור וכמהר"ר יוסף אלפנדארי בפסק שלהם, שבמחכ"ת דבריו לא האירו בזה, ואין

להתיר אלא מהוכחות וטעמים אחרים ולא מטעם התחדשות הזמנים וכו'. ואז גם אני הסכמתי לדעתם להתיר בנידון ההוא מכח האומדנות והטעמים האחרים וכו'. עכת"ד. (וכ"כ עוד בחיים ושלום ח"ב סי' י דס"ח ע"ד). ושם העיר על מה שלא הזכירו הרבנים הנ"ל תשובת מהרא"י בפסקים וכתבים (סי' קלט) שמשם יש סיוע לסברא זו, ולעומתו הרדב"ז בח"א (סימן תקכו) השיב ע"ד מהרא"י, וס"ל שאין לחלק וכו'. ע"ש. אולם הגאון רבי חיים משה מודעי בתשובתו שבספר חיים ושלום ח"ב (סי' ט דנ"ג ע"ג) סמך סמיכה בכל כחו על מ"ש מהרא"י בפסקיו (סי' קלט) שאפי' אדם בינוני בזמנינו אילו היה חי הוה ליה קלא טפי מצורבא מרבנן שבזמן הש"ס, וכ"ש בזמנינו שנתחדשו אניות קיטור ומסלת הברזל והטליגרף, ובי דואר קבוע בכל מתא, שבאמצעותם אין כמעט דבר הנעלם מעיני כל חי, ידיעות אמיתיות בקרב ימים מועטים מכל הנעשה תחת השמש, ובודאי שאילו היה חי בנקל היה יכול להודיע מקום המצאו, וכ"כ החתם סופר (סי' מח ונח וסה) שעתה נשתנו הזמנים להוציא את האשה מאיסור תורה ע"פ אומדנות אלו. והובאו דבריו בפתחי תשובה (סי' יז ס"ק קלח). ובודאי שהוא אילן גדול לסמוך עליו. עכת"ד. גם ראיתי אליו בחיים ושלום ח"ב (סי' ב דף כז ע"ג) שכתב, שלפי מ"ש הרב המבי"ט ח"א (סי' קיג) בדין "אבד זכרו", שביאר הדבר פעמיים ושלש, שכל שנתאחר ובושש לבוא לביתו, ולא בא למועד אשר היה רגיל לשוב לביתו, ואמרו עליו שמת, די בזה. וכ"כ בשו"ת עדות ביהוסף ח"ב (ס"ס כה דף סג ע"א). א"כ הכל תלוי לפי רגילות האדם לשוב לביתו. ע"ש. גם בשו"ת עין יצחק (חאה"ע סי' כט אות כו) כתב, שמכיון שלדברי האשה הבטיח לה בעלה שיחזור אליה בקרוב, שייך לומר שאילו היה חי היה שב כבר לביתו ולקיים הבטחתו, כיון שנפרד ממנה בשלום, וחשיב כה"ג אומדנא נכונה אפילו לדברי הר"ן (כתובות כב:). ע"ש. וא"כ בנ"ד שהיה הבעל רגיל בכל יום לשוב מעבודתו אל ביתו, יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, וגם הבטיח לה שיעזור לה כמיטב יכולתו בלידתה, והוא לא שב כלל לביתו, והוכרו עם הנעדרים, בודאי דהוי בכלל אבד זכרו. והרה"ג שמ"ח גאון בשו"ת ישמח לב (חאה"ע סימן ה, דף יא ע"ג) הביא דברי הגאון מהר"ם

אשכנזי, והגאונים מהר"י אביגדור ומהר"י אלפנדארי, הנ"ל, שהסכימו שעיקר הסברא בהתחדשות כלי התקשורת בזמנינו היא סברא נכונה וישרה, אלא שהרבנים לא סמכו עליה בלבד להלכה, כי ע"י כך נעקרים דברי חכמים שאסרו במשאל"ס, וכתב ע"ז, ואנכי איש צעיר אומר, שאף שהסברא מצד עצמה ישרה ונכונה היא, ועל הרוב האמת תרוץ אחריה, מ"מ אין להחליט לומר כן בבירור, דמי לא משכחת לה שניצול ויצא מן הים לאיים רחוקים ומדברות רבים אשר אין שם כלי תקשורת כלל, ואולי נשבה בין אהלי ישמעאלים ופראי מדבר, וכהנה חששות רבות שאין להסירן מכלל אפשרות קיימת וכו'. ע"ש. ולפע"ד י"ל שכיון שעצם גזרת חז"ל במשאל"ס משום מיעוט ניצולים דלא שכיח, בזמנינו שנוסף רוב של כלי התקשורת כנ"ל, החששא דשמא נמצא בין שוכני אהלים ופראי מדבר, הו"א בגדר מיעוטא דמיעוטא, והבו דלא להוסיף על תקנת חז"ל. ואפילו את"ל שאין זה בגדר תרי רובי, מ"מ אומדנא חזקה היא לקולא, וכמ"ש מהרא"י בפסקיו, והגאון המבי"ט, והחתם סופר, והתורת חסד, וסיעתם. ושאר אחרונים. וכ"ש בזמנינו בהתפתחות העצומה של כלי התקשורת, הטלפון והאלחוט והמברקה עתונים רדיו טלויזיא, אשר בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם. וכמו כן רבו המטוסים הטסים מסוף העולם ועד סופו, יום יום, חדשים לבקרים. ובאמת שרבו האחרונים שהסתמכו על סברת רש"י (כתובות כב:) דאמרינן שאילו היה חי היה בא לביתו, מהטעמים הנ"ל, וכמ"ש בשו"ת עמק שאלה (סי' לז דף ק"כ ע"א). ובשו"ת הרב"ז שפראן ח"ב (סי' ח סוף עמוד מא). וכ"כ בשו"ת עונג יום טוב (סי' קכח). ובשו"ת אגודת איזוב מדברי (סי' ס יא דנ"ג רע"ב). ובשו"ת בן פורת להגר"י ענגיל בח"ב (סי' ח, דף לח ע"ג). ובשו"ת אמרי יושר ח"ב (סי' סא אות ג). ובשו"ת חבלים בנעימים (חאה"ע סי' מז והלאה). ובתשובת הגר"ח מודעי בשו"ת חיים ושלום ח"ב (סי' ט דנ"ג ע"ג והלאה). ובשו"ת שם משמעון מנשה (חאה"ע סי' א' דכ"ח ע"ב). ובשו"ת מהרש"ם ח"ג (סי' ו). ובשו"ת דרכי שלום (סי' נט). ובשו"ת עצי הלבנון (סי' פה). ובשו"ת הליכות אליהו פיינשטיין (סי' ט דל"ז ע"ד). והגר"א קלצקין בס' דברים אחדים (סי' ס). ועוד. וכ"ש בזמנינו שכלי

התקשורת התפתחו ביתר שאת ויתר עוז, כאמור, שבודאי שנתחזקה מאד סברת האחרונים הנ"ל שאילו היה חי היה בא או היה מודיע למכיריו או לבני ביתו. ולכן בנ"ד יש מקום רב להסתמך ע"ז כיון שיש בזה תרי רובי להקל, וע"פ מ"ש התוס' (כתובות ט:) בד"ה כל, שסתם מי שאינו חוזר מן המלחמה לפי שמת. ע"ש.

ה) וחזות קשה הוגד לי בראותי מ"ש הכנה"ג באה"ע (סי' יז הגה"ט אות תכט) וז"ל: היה בבית האסורים הוא ורבים עמו, ונפלה דליקה בעיר ונשרף בית האסורים. ובא עד א' והעיד שקודם הדליקה הכניס את ראובן בבית האסורים עם אנשים אחרים, וסגר הדלת בעדם, ובתוך כך באה השריפה, ונשרפה תקרת בית האסורים וכל מה שבתוכה, ולא נשארו רק חומת הבית, והוא מגדל גבוה מאד וחומותיו חזקות ואין בהם חלון פתוח שיוכל איש לצאת מתוכו, והעד הנז' העיד איך לא נפתחה מסגרת בית האסורים כלל, והוא עמד שם עד שפשטה האש בכל סביבות המגדל, אע"פ שאבד זכרו וזכר כל האנשים שבתוך בית האסורים ולא נשמע על שום אחד מהם שיש לו מציאות בעולם, אין מעידין עליו. הר"ש חקאן הלוי ז"ל בתשו' כ"י ובנאספות ח"ג סי' ד. עכ"ל. ולכאורה קשה, דמאי שנא מדין נפל לכבשן האש שמעידים עליו, והרי גם בנפל למדורת אש, אם שהה העד עליו כדי שיעור ששרף, יכול להעיד עליו, כמ"ש הרשב"א והריטב"א והמאירי. וכאן ג"כ הרי העד מעיד שעמד שם עד שפשטה האש בכל סביבות המגדל, ואין שם אפילו חלון פתוח, שיוכל איש לצאת משם, וכל שכן אם אבד זכרו ג"כ שאפשר להקל. והרי כתב רבינו ירוחם (נתיב כג ח"ג דף קצה סוף ע"ג) בשם הרמ"ה, שאפילו בנפל בגוב של אריות שאין מעידין עליו (יבמות קכא סע"א), דשמא לא היו רעבים (ע' סנהדרין לט.). וכל כיו"ב, שנפלו במקום סכנה, ואשתהי התם, שאי אפשר שלא ימות, אפילו יכול להיות שברח והלך לו ולא ראינוהו, דקי"ל שלא תנשא אשתו, היינו דוקא לכתחלה, אבל אם נישאת לא תצא. ע"ש. וכ"ש נפל לכבשן האש דקתני מעידים עליו, שבודאי שאף לכתחלה מעידים עליו, ותנשא אשתו.

וְשׁוֹר הַלּוֹם בְּשׁוֹר שְׁעָרֵי דַעָה ח"ב (ס"י קיד) שְׁנִשְׂאֵל בְּמַעֲשֵׂה דְלֵהֲלֵן, [וְהוּא הַמַּעֲשֵׂה שֶׁהוּבָא גַם בְּשׁוֹר תְּעַמֵּק שְׂאֵלָה (ס"י סג). ע"ש], סְמוּךְ לַעִיר בְּאַלְטָא, בְּקֶרֶן אֶחָד הָיוּ כַעֲשָׂרִים אִישׁ חֵיילִים יְהוּדִים, וּמִפְּנֵי קִלְקוּל הַמַּסִּילָה שֶׁל הַרְכַּבָּת, נִשְׁבַּר הַקֶּרֶן הַהוּא, וְכָל קוֹרוֹת הַתְּקָרָה שֶׁל הַקֶּרֶן נִפְלוּ עַל הַחֵיילִים הַיְהוּדִים, וְאִז הַתְּהַפֵּךְ הַקֶּרֶן וּנְפַל לַתְּהוֹם, וְנִמְשַׁךְ אַחֲרָיו גַּם הַקֶּטֶר שֶׁל הַרְכַּבָּת, וְדוּד הַקִּטּוֹר שֶׁבַעֲרָה בּוֹ אֵשׁ שֶׁלֹּהֶבֶת נִבְקַע, וְנִשְׁפַךְ הַדֶּלֶק שָׁבוּ, וְאִז פְּרָצָה שְׂרִיפָה גְדוּלָה שֶׁאֲחִזָּה בְּקֶרֶנוֹת שֶׁנִּפְלוּ, וּבִאֲנָשִׁים שֶׁנִּמְצְאוּ שָׁם, וְרַק אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶחָד נִיִּצוּל, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עוֹמֵד אֲצֵל מִפְּתֵן הַדֶּלֶת, וְאֲחִז בְּכָל כַּחוֹ בְּדִלְתוֹת, וְלֹא נִפְלוּ עָלָיו קוֹרוֹת הַתְּקָרָה, וְכִשְׁנִפְּלָה עַל הַדֶּלֶת, טִיפַס מִשָּׁם בְּמַהֲרָת, וְחִמַּק מֵהָאֵשׁ. וְבֵא וְהָעִיד לְפָנֵינוּ כִּי כָל שְׂאֵר הַיְהוּדִים שֶׁהָיוּ שָׁם נִשְׂרָפוּ חַיִּים, וְהָיָה שׁוֹמֵעַ קוֹלוֹתֵיהֶם שֶׁהָיוּ צוֹעֲקִים לְהוֹשִׁיעֵם מִן הָאֵשׁ הַגְּדוּלָה, וְרָאָה הֵיטֵב שֶׁלֹּא נִיִּצַל אִישׁ מֵהֶם זֹלָתוֹ. וְכִשְׁבָּא אַח"כ הַמְּמוֹנָה וְשָׂאֵל מֵהַגּוֹיִם שֶׁיִּשְׁבּוּ בְּקֶרֶנוֹת הַרְחוּקִים מִן הַקֶּטֶר, אִם נִיִּצְלוּ אֲנָשִׁים מִן הַחֵיילִים, עָנּוּ לוֹ שֶׁלֹּא נִיִּצוּל שׁוֹם אֶחָד מֵהֶם, כִּי הֵם יִשְׁבּוּ מִרְחוֹק וְהִבִּיטוּ עַל כָּל הַנַּעֲשֵׂה בְּשְׂרִיפָה, וְרָאוּ שֶׁלֹּא נִיִּצְלוּ. וְהַשְּׂאֵלָה הַנ"ל נִשְׂאֵלָה מֵאֵת הַגָּאוֹן מִסְטַנְיִסְלַב, וְדִימָה דִין זֶה לַמ"ש (בִּיבְמוֹת קַכָּא:), שֶׁאִם נִפְּלָה לְכַבֶּשֶׁן הָאֵשׁ מֵעִידִים עָלָיו. וְהָרַב הַמַּחְבֵּר שְׁעָרֵי דַעָה כָּתַב לְחֵלֶק דְּשֶׁאֲנִי הַכָּא שִׁי"ל שֶׁכֹּהֵר נִיִּצְלוּ מִקוֹרֵם, אַע"פ שֶׁהוּא רְחוֹק מִדֶּרֶךְ הַטְּבַע. וְשׁוֹב הִבִּיא דְּבָרֵי הַכְּנַה"ג הַנ"ל בְּאֵשׁ שֶׁאֲחִזָּה בְּבֵית הָאֲסוּרִים שֶׁאִין מֵעִידִים עָלָיו. וְכָתַב, שֶׁזֶה לְגַמְרֵי נִגְד הַהִיתֵר שֶׁל הָרַב מִסְטַנְיִסְלַב. רַק מָה שֶׁיֵּשׁ לְצַדֵּד לְהַתִּיר הוּא ע"פ עֲדוֹת הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁרָאָה הֵיטֵב בְּשַׁעֲת מַעֲשֵׂה שֶׁלֹּא נִיִּצוּל אֶף אֶחָד, וְכֵן אִמְרוּ גַם הַנִּכְרִים שֶׁהָיוּ שָׁם. וְעוֹד שֶׁנִּפְלוּ קוֹרוֹת הַתְּקָרָה עֲלֵיהֶם וְאַח"כ פְּרָצָה הַשְּׂרִיפָה, בּוֹדָאֵי דְּעִדִּיף מִנְפֹּלָה מִפּוֹלַת עֲלֵיהֶם וְכו'. ע"ש.

וְאֵנִי תַמָּה בְּמָה שֶׁהִבִּיא מֵהַכְּנַה"ג בְּשִׁתִּיקָה, וְתַמָּה מִזֶּה עַל הִיתָרוֹ שֶׁל הָרַב מִסְטַנְיִסְלַב, שֶׁבִּאֲמַת אֵין טַעְמוֹ שֶׁל הַכְּנַה"ג מְבוֹרֵר לָנוּ לְמָה אֲסֵר בְּזָה, וְשִׁבְקִיָּה דֵּאִיהוּ דְּחִיק וּמוֹקִי אֲנַפְשִׁיָּה. וְעַכ"פ בְּנִידוֹן הַנ"ל סִיִּים הַשְּׁעָרֵי דַעָה לְהַתִּיר, מִשׁוֹם דֵּאִיכָא תְרֵי רֹבֵי, שֶׁאַחַר הַמְּפּוֹלַת נִפְּלָה הַדְּלִיקָה, וּבִתְרֵי רֹבֵי כֹּהֵר כָּתַב בְּשׁוֹר תְּבֵית יַעֲקֹב (ס"י ט) דְּסַמְכִינָן עָלֵיהוּ לְהַתִּירָה לְעַלְמָא. וְעוֹד

שיש לצרף מ"ש בשו"ת המבי"ט (ח"ב סי' מט), שבמקום שיצאה מאיסור תורה וליכא רק איסור דרבנן כגון היכא דחיישינן דאמר בדדמי, סמכינן על עדות עכו"ם אפילו שאינו מסל"ת. (וכ"כ בשו"ת מהר"ם בן חביב הנד"מ אה"ע סי' קלח, דף רמו ע"ב, לצרפו לספק ספיקא. וע' בשו"ת ברית יעקב חאה"ע סי' כד דף מ ע"ב. ע"ש). ועוד שכבר אבד זכרם וכו'. ע"ש. גם הגאון עמק שאלה (סי' סג) העלה בנידון זה להתיר, דלא חיישינן שהעד הישראלי אמר בדדמי, שהרי גם הנכרים העידו שלא ניצול איש מהם, ואע"פ שלא היו מסיחים לפי תומם, כיון שכבר יצאה מאיסור תורה, כי החשש בדדמי אינו אלא מדרבנן, וכתבו האחרונים דלאו דוקא מסל"ת בעינן, אלא כל שיש הוכחה שהדברים אמת מועילה עדותו, וכל שכן כאן שכינונו דבריהם ביחד, ואמרו כן זה שלא בפני זה, וגם כבר אבד זכרם, שהיא אומדנא גדולה, וכמ"ש התה"ד והחת"ס, לכן יש לסמוך על הרה"ג מבאלטא והרה"ג מטאלנא שהתירו מהטעמים הנ"ל. ע"ש. וכל שכן בנ"ד שהיתה אש מתלקחת נוראה ועשן כבד אפף את כל הקומות העליונות שמעל הקומה שבה היה הפיגוע, והרי בלא"ה העשן הכבד עצמו יש בו סכנת מיתה, ונודע שכמה ממכבי האש שבאו להציל נפגעו ונחנקו מהעשן הכבד. וגם לשון הגמרא (יבמות קטו). עישנו עלינו בית, ופרש"י, שהציתו אותו באש "ונתמלא עשן". וכל שכן באש להבת שלהבת עצומה כזו, שהמשיכה לבעור כמה חדשים, שבודאי שמת.

(ו) ועכ"פ בנ"ד אפילו לדברי הכנה"ג, יש להקל מפני שהיו שם תרתי לריעותא, התפשטות האש העצומה בממדים נוראים, והתמוטטות המגדל, שכל אלה שהיו שם נקברו תחת עיי המפולת, ע' בירושלמי (גיטין פ"ג ה"ד) שהוא ספק מיתה, ובש"ע (סי' יז סעיף לג) איתא שרובם למיתה, והו"ל ספק ספיקא לקולא, שמא נשרף בתבערה הגדולה, באין לו מפלט לברוח מן האש הלוהטת, ואת"ל שלא נשרף, שמא נקבר תחת המפולת ומת, וכבר כתב המהר"ם בן חביב בספר גט פשוט (סי' קכט ס"ק יג), דסוגיין דעלמא להתיר בספק ספיקא אף באיסורא דאורייתא ואיתחזק איסורא, כגון בעיגונא דאיתא שהוחזקה באיסור אשת איש. גם בקונט' עץ הדעת שבסוף ספר אור צדיקים (בדפוס ישן דף כא ע"א, ובדפוס חדש דף קכה ע"א), שהלכה רווחת בישראל

שכל שיש ספק ספיקא בעיגונא דאיתתא עבדינן עובדא להקל. ע"ש. גם בשו"ת פני משה ח"א (סי' טו דף לג רע"ב) כתב, וכבר הביא הרב הפוסק משם מהר"א ששון להתיר עגונה בפשיטות מטעם ספק ספיקא, ואף אני ראיתי בכמה וכמה מגדולי האחרונים שמתירים בעיגונא דאיתתא מטעם ספק ספיקא. ע"ש. וכ"כ הגאון רבי אליהו אלפנדארי בתשובה שבסוף ספר סדר אליהו רבה (סי' א דף ח סע"א), שכבר הסכימו רבותינו האחרונים שיש להתיר בעיגונא דאיתתא במקום ספק ספיקא, ואב לכולם הוא המהר"א ששון (סי' א דף ח ע"ד). והמהר"ש עיגונא. ועוד. ע"ש. וכן העלה הגאון הכרתי ופלתי ביו"ד (סי' קי), שכן הורו גדולי חכמי הספרדים להתיר בעיגונא דאיתתא על ידי ספק ספיקא, אף דאיתחזק איסור אשת איש. וברוך שבחר בהם ובמשנתם. ע"כ. ואע"פ שהפני יהושע פ"ק דכתובות (בקונט' אחרון סי' מו) כתב לפקפק בזה, אי מהני ס"ס בדאיתחזק איסור אשת איש. וכן השאגת אריה בחדשות (בתשובת עיגונא, סימן יח, דף סח ע"ד) מפקפק בזה. ע"ש. וע"ע בשו"ת דברי יעקב שור (סי' עד דף סה ע"ב) ד"ה ומ"מ. ע"ש. כבר הארכתי בזה בשו"ת יביע אומר ח"ו (חאה"ע סי' ג אות יב) להסביר דעת גדולי חכמי הספרדים הנ"ל, דשאני הכא דאיכא חזקת דייקא ומינסבא. וכמ"ש התוס' (כתובות כב:) בשם ר"ת. ושור"ר שכן תירץ הגאון בעל מראות הצובאות בשו"ת אגודת איזוב (חאה"ע סי' יב, דף כג סע"ב). וכ"כ עוד הגאון רבי יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק ח"א (חאה"ע סימן כב אות יח), שהעיקר כדברי המהר"ם בן חביב בספר גט פשוט (הנ"ל), שיש להקל להתיר עגונה ע"פ ספק ספיקא, משום דחזקה דדייקא ומינסבא מרעא לחזקת אשת איש. ע"ש. וכ"כ בשו"ת בית יצחק (חאה"ע סי' סג אות ח), ושכבר כתב כן הנודע ביהודה. ע"ש. וע"ע בערוך השלחן אה"ע (סי' יז אות רמט). גם בשו"ת בית אפרים (חאה"ע סי' ז דף כג רע"ג) כתב שהחזקה דאיתתא דייקא ומינסבא, היא חזקה גדולה, שבאה מכח סברא, דעדיפא מרוב, ודחיא לחזקת אשת איש. ע"ש. גם בשו"ת חקרי לב (ח"א מיו"ד סי' קל) הפליא עצה הגדיל תושיה לדחות כל ראיות הפני יהושע שרצה להחמיר בדין ספק ספיקא בעיגונא דאיתתא, דמשום עיגונא הקילור, כמו שהאמינו ע"פ עדות עכו"ם מסל"ת להתירה

להנשא. ע"ש. גם השואל ומשיב רביעאה (ח"ג סי' קיח) כתב שהעלה בתשובה לדחות דברי הפני יהושע בזה, ושכל הפוסקים החליטו להלכה ולמעשה דמהני ספק ספיקא בעיגונא דאיתתא. ע"ש. וע' בשו"ת פרח שושן (חאה"ע כלל ג סי' ב) שג"כ העלה דשפיר מהני ס"ס בעיגונא דאיתתא כד' רוב האחרונים. ואף לכתחלה יש להתירה להנשא, וכמו שהעלה הפרי חדש בכללי ס"ס, שיש להקל בספק ספיקא אף לכתחלה. וכן פשטה ההוראה. ע"ש. וכן העלה בשו"ת חסד לאברהם אלקלעי (חאה"ע סי' ו), ושכן פשטה ההוראה. ע"ש. וכ"כ הגאון ר' אליעזר די טולידו בשו"ת משנת ר"א ח"ב (מע' ס אות ד). ע"ש. וע' בשו"ת שאגת אריה וקול שחל (סי' ג) שכ' להתיר עגונה ע"פ ס"ס, והביא שכן מצא להב"ח בתשו' בשם הגאון ר' יעקב מלובלין שהתיר עגונה ע"פ ס"ס. ושכן דעת מהר"א ששון ומהראנ"ח וכו'. ע"ש. וכן העלה הגאון מהר"ח פלאגי' בשו"ת חיים ושלום ח"ב (סי' ב דכ"ח ע"א). וכ"כ בשו"ת מימר חיים (חאה"ע סי' מד דקי"ג ע"ב). ובשו"ת שערי רחמים פראנקו ח"ב (חאה"ע סי' יד דס"ב ע"א). ובשו"ת פני יצחק אבולעפייא ח"א (חאה"ע סי' יג דע"ב ע"ד, ובסי' טז דצ"ה ע"ב). ע"ש. וכ"כ בשו"ת עבודת השם (חאה"ע סי' י דף פה סע"ב). וכן העלה הגאון מהר"ם לבטון בשו"ת נוכח השלחן (חאה"ע סי' יד). וע"ע להגרי"ח בס' רב ברכות (דקי"ט סע"א והלאה) שאסף איש טהור דברי הרבה אחרונים הסוברים להקל בס"ס במקום חזקת איסור. וע"ע בזבחי צדק (סי' קי ס"ק קל). ע"ש. ודון מינה לנ"ד שיש להתיר את האשה הזאת להנשא.

ז) והנה שיחת הטלפון שהתקיימה בין הבעל לבין אשתו, כמה דקות לפני הפיגוע, מוכיחה שהבעל היה נמצא במשרדו בקומות העליונות בעת האסון, וידוע מ"ש האחרונים שגם שיחה בטלפון יש בה משום טביעת עינא דקלא, (גיטין כג.), וכמ"ש בשו"ת שערי דעה ח"א (סוף סי' קצד), שכיון שיכולים לזהות את קול המדבר בטלפון בטביעת עינא דקלא, שפיר מהני אף לגבי איסור אשת איש, לצוות לסופר לכתוב ולעדים לחתום. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מהרש"ג ח"ב (סוף סי' רנ), שאם הבעל מצווה ממרחקים ע"י הטלפון לסופר לכתוב ולעדים לחתום, הו"ל שפיר שומעים את קולו, ולכ"ע כשר.

ע"ש. וכ"כ מדנפשיה הגרי"מ טולדיאנו בשו"ת ים הגדול (סי' פב). ובשו"ת בית יצחק (חאה"ע ח"א סי' עב אות ב) כתב, שיש להסתמך על השבות יעקב (ח"א סי' ק) שהתיר עגונה שהעידו עדים על בעלה שהכוחו מכת מות, והכירוהו רק ע"י טביעות עינא דקלא. וכ"כ בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' קי), שכל דליכא הכחשה סמכינן על טב"ע דקלא. וא"כ יש להתיר בנ"ד ע"י טביעת עינא דקלא. ע"ש. והניף ידו שנית בשו"ת בית יצחק (חאה"ע ח"ב סי' יג) שכתב, שיכולה אשה לעשות שליח קבלה ע"י טלפון, כשהבעל נמצא רחוק מאד ממקומו, שיכול השליח להכיר קולה של האשה המדברת אליו, דטביעת עינא דקלא מהני לענין היתר עגונה, וכבר כתבתי בח"א (סי' עב) דטב"ע דקלא מהני לענין היתר עגונה. וה"ה כאן לענין שליח קבלה במקום עיגון. ע"ש. ומשמע מדבריו דסמכינן אטב"ע דקלא גם ע"י טלפון. וכ"כ הגאון רבי רפאל אנקאוה בשו"ת תועפות ראם (סוף סי' מה), דשפיר מהני טביעת עינא דקלא ע"י טלפון, בהיתר עגונה. ע"ש. וע' בשו"ת מרחשת ח"ב (סי' ו אות יב) מ"ש בזה ע"ד הגאון מהר"י מקרלין. ע"ש. וע"ע בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ד (סי' א). ואכמ"ל. ובפרט בענין שיחת הבעל עם אשתו בביתה, כמו בנ"ד דלכ"ע שפיר מהני.